

„შპს მომარჯვებული ისარი“

კაზუსი

(სარჩელის შეცვლის აკრძალვა, საპროცესო თანასწორობის პრინციპი, „კერძო დასკვნა“ და მისი მნიშვნელობა)

ასოც. პროფ. დოქ. გიორგი რუსიაშვილი

მოსარჩელემ აღძრული სარჩელით მოითხოვა თავდებობისა ხელშეკრულების ბათილად ცნობა და მის საფუძველზე მოპასუხისათვის გადახდილი თანხის დაბრუნება. მოსარჩელის თავდაპირველი მტკიცებით თავდებობა იყო მოტყუებით დადებული და მისი შეცილების შედეგად ბათილი. მოგვიანებით, მთავარ სხდომაზე მან შეცვალა პოზიცია და განაცხადა, რომ ის გარიგებას თავიდანვე ბათილად მიიჩნევს, რადგან მას საერთოდ არ მოუწერია ხელი ამ ხელშეკრულებაზე და მისი ხელმოწერა რეალურად გაყალბდა. ამ მიზნით მან მოითხოვა მიეცათ მისთვის ვადა, რათა წარედგინა შესაბამისი მტკიცებულება.

მას შემდეგ, რაც პირველი ინსტანციის სასამართლომ გადაჭრით უკუაგდო მოსარჩელის შუამდგომლობა მთავარ სხდომაზე სარჩელის საფუძველად ახალი გარემოებების გათვალისწინებასთან დაკავშირებით და იგივე გაიმეორა ზედა ინსტანციამაც მოსარჩელის კერძო საჩივრის პასუხად, იმავე პირველმა ინსტანციამ მოსარჩელის მიერ ხელმოწერედ დაყენებული იგივე შუამდგომლობა დააკმაყოფილა და დაადგინა, რომ სასამართლოს ამ მომენტიდან მოცემულ ფაქტობრივ გარემოებაზე უნდა ემსჯელა.

სასამართლომ მოსარჩელეს ნება დართო წარედგინა ექსპერტიზის დასკვნა ხელმოწერის ნამდვილობასთან დაკავშირებით. რის შემდეგაც მან წარადგინა კერძო საექსპერტო ბიუროს შპს „მომარჯვებული ისრის“ მიერ მომზადებული დასკვნა, რომლის მიხედვითაც თავდებობის 4 გვერდიან, აკინძულ ხელშეკრულებაზე (მიუხედავად იმისა, რომ გვერდების ნუმერაცია, ხელშეკრულების ნომერი და ა. შ. ამ გვერდების ურთიერთკავშირზე მიაჩნებოდა) მხოლოდ ბოლო გვერდზე იყო მისი ხელმოწერა. პროცესის იმავე ეტაპზე მოპასუხის შუამდგომლობა, რომ მასაც წარედგინა სსიპ ლევან სამხარაულის სახელობის სასამართლო ექსპერტიზის ეროვნულ ბიუროს მიერ მომზადებული დასკვნა ხელმოწერის ნამდვილობასთან დაკავშირებით სასამართლომ უკუაგდო იმ არგუმენტით, რომ ხელშეკრულების დედანი მთელი ამ დროის განმავლობაში მასთან იმყოფებოდა და მას შეეძლო ნებისმიერ დროს ჩაეტარებინა ექსპერტიზა. შპს „მომარჯვებული ისრის“ ექსპერტიზის დასკვნის წარდგენასთან ერთად მოსარჩელემ განაცხადა, რომ ხელშეკრულების ბოლო ფურცელზე მართლაც მისი ხელმოწერა იყო, თუმცა დანარჩენი (პირველი) სამი ფურცელი ამ, რომელზეც მისი ხელმოწერა გაყალბებულია, ამ უკანასკნელ ფურცელს უბრალოდ ამოაკრეს და ის ამ ხელშეკრულებას არ განეკუთვნებოდა. ექსპერტის დასკვნის გარდა მოსარჩელეს რაიმე სხვა მტკიცებულება სასამართლოსათვის არ წარუდგენია, მას არ განუმარტავს სასამართლოსათვის ფაქტებზე დაყრდნობით, თუ რომელ ხელშეკრულებას განეკუთვნებოდა მის მიერ რეალურად ხელმოწერილი ფურცელი.

პირველმა და მეორე ინსტანციის სასამართლოებმა სარჩელი ერთხმად დააკმაყოფილეს.

საკასაციო საჩივარში მოპასუხე უთითებს, რომ წინა ინსტანციების გადაწყვეტილებები მიღებულია იმგვარი საპროცესო დარღვევებით, რაც, ცალკე აღებული საკმარისია მიღებული გადაწყვეტილების გაუქმებისა და მოსარჩელის სარჩელის განუხილველად დატოვებისათვის.

იმსჯელეთ მოცემულ შემთხვევაზე საპროცესო-სამართლებრივი კუთხით!

პაზუსის ამოხსნა

მოცემულ შემთხვევაში პირველი და მეორე ინსტანციების მიერ მიღებული გადაწყვეტილება შეიძლება მიღებული იყოს მძიმე საპროცესო დარღვევებით, რაც უნდა გახდეს მათი გაუქმების საფუძველი.

I. სარჩელის შეცვლა

პირველ რიგში, შეიძლება სახეზე იყოს სარჩელის დაუშვებელი შეცვლა. ის, რაც მოსარჩელემ გააკეთა და რასაც პირველი ინსტანციის სასამართლო სრულებით დაეთანხმა, შეიძლება წარმოადგენდეს სარჩელის შეცვლას მთავარ სხდომაზე, რაც დასაშვებია მხოლოდ მოპასუხის წინასწარი თანხმობით (სსკ-ის 83 I 1 მუხლი), რაც აქ სახეზე არ ყოფილა და რის გამოც ის დაუშვებელი იქნებოდა.

სსკ-ის 83 I 1 მუხლი შეიცავს მოსამზადებელი სტადიის შემდეგ, მოპასუხის თანხმობის გარეშე, სარჩელის შეცვლის აბსოლუტურ აკრძალვას, რაც შეიძლება აქ სრულებით უგულებელყოფილი ყოფილიყო პირველი და მეორე ინსტანციების სასამართლოების მხრიდან.

1. სარჩელის შეცვლის აკრძალვის მიზანი

სარჩელის აღძვრით სარჩელის საგანი დგინდება ორივე მხარისათვის მბოჭავად. მოსარჩელეს აღარ შეუძლია მისი შეცვლა საკუთარი ნება-სურვილისამებრ. სარჩელის შეცვლა დასაშვებია შეზღუდულად, კერძოდ, მხოლოდ იმ ერთადერთ საგამონაკლისო შემთხვევაში, როდესაც არსებობს ამაზე მოპასუხის თანხმობა (სსკ-ის 83 I 1 მუხლი). სარჩელის შეცვლის ამგვარი შეზღუდვით კანონმდებელი, პირველ რიგში, მოპასუხის დაცვას ისახავს მიზნად – მას არ

უნდა გაურთულდეს საკუთარი პოზიციების დაცვა¹ (ეს კი ყოველთვის სახეზეა, როდესაც მოპასუხეს უწევს ისეთ დავაზე „გადართვა“, რომლისათვისაც ის მომზადებული არ ყოფილა) და დაცული იყოს მისი ინტერესი თავდაპირველად წაყენებული მოთხოვნის გადაწყვეტასთან დაკავშირებით.²

გარდა ამისა, სარჩელის შეცვლის აკრძალვა (გარდა ერთადერთი საგამონაკლისო შემთხვევისა) ემსახურება ასევე სასამართლოს ინტერესებს, პროცესის ეკონომიის კუთხით – საპროცესო მდგომარეობა, რომელიც კონკრეტული მომენტიდან არსებობს, არ უნდა გახდეს უსაგნო და სასამართლოსა და მხარეებს წყალში არ უნდა ჩაეყაროთ ყველა ის სამუშაო, რაც პროცესისათვის მოსამზადებლად გასწიეს, იმით, რომ მოსარჩელე აყენებს ახალ სასარჩელო მოთხოვნას ან ცვლის სარჩელის საფუძველს.³

2. სარჩელის საგნის შეცვლა

სარჩელის შეცვლად ითვლება სარჩელის საგნის შეცვლა. სარჩელის საგანი თავის მხრივ შედგება სასარჩელო მოთხოვნისა და იმ ფაქტობრივი გარემოებებისგან, რომელიც მას საფუძვლად უდევს.⁴ ამგვარად, სარჩელის შეცვლა სახეზეა, როდესაც იცვლება ან სასარჩელო მოთხოვნა ან სარჩელის საფუძველი, მით უმეტეს, თუ ორივე მათგანის ცვლილებაა სახეზე.⁵

¹ MüKoZPO/Becker-Eberhard, 6. Aufl. 2020, ZPO § 263 Rn. 1.

² BGH NJW 1996, 2869.

³ MüKoZPO/Becker-Eberhard, 6. Aufl. 2020, ZPO § 263 Rn. 2.

⁴ MüKoZPO/Becker-Eberhard, 6. Aufl. 2020, ZPO, § 253 Rn. 32 ff.

⁵ BGH NJW 2008, 3571; BGH NJW 2011, 3653 Rn. 11.

მოცემულ შემთხვევაში სასარჩელო მოთხოვნა, რომელსაც აყენებდა მოსარჩელე, მთელი პროცესის განმავლობაში უცვლელი იყო – ის ითხოვდა მოპასუხისათვის ამ მიზნით გადახდილი თანხის დაბრუნებას, თუმცა მან პროცესის განმავლობაში შეცვალა სარჩელის საფუძველი, კერძოდ: სარჩელის საფუძველი ითვლება შეცვლილად, როდესაც ახალი ფაქტობრივი გარემოებების შემომატებით (ძველის ჩანაცვლებით) იცვლება სარჩელში მითითებული ფაქტობრივი შემადგენლობის ბირთვი.⁶ სახეზე უნდა იყოს არსებითი ცვლილება, სარჩელში მითითებული გარემოებების მხოლოდ დაზუსტება თუ დაკონკრეტება სარჩელის ცვლილებად არ ითვლება (სსკ-ის 83 IV მუხლი).

ქვემოთ მოყვანილი იქნება ჯერ იმ შემთხვევების მაგალითები, რომლებიც არ ითვლება სარჩელის ცვლილებად და შემდეგ იმ შემთხვევების ნიმუშები, რომლებიც ასეთად უნდა ჩაითვალოს, რადგან ამ კონტრპოზიციონირებისას ნათლად ჩანს, რომ მოცემული შემთხვევა ცალსახად ამ მეორე კატეგორიას უნდა მივაკუთვნოთ.

ა) შემთხვევები, რომლებიც სარჩელის შეცვლად არ ითვლება

სსკ-ის 83 IV მუხლის რეგულირების სფეროში ექცევა და სარჩელის ცვლილებას არ წარმოადგენს შემთხვევა, როდესაც მოსარჩელე საკუთარ მოთხოვნას ამყარებს იმავე ფაქტობრივ გარემოებებს, თუმცა ცვლის სამართლებრივ დასაბუთებას. მაგალითად: მოსარჩელე უფლების ხელყოფას თავდაპირველად აფუძნებს დელიქტს, ხოლო მოგვიანებით ხელშეკრულების დარღვევას ან წინარე სახელშეკრულებო ურთიერთობიდან (სკ-ის 317 II, 316) წარმომდგარი ვალდებულების დარღვევას;⁷ ნასყიდობის ფარგლებში ნაკლის გამოსწორების საფასურის მაგივრად იმავე თანხას ითხოვს ფასის შემცირების საფუძველზე;⁸ დიდი ზიანის ანაზღაურების

მაგივრად ითხოვს მცირე ზიანის ანაზღაურებას;⁹ ნეგატიური ინტერესის ანაზღაურების მაგივრად ითხოვს პოზიტიურ ინტერესს სკ-ის 113 I მუხლის შემთხვევაში;¹⁰ თავიდან ითხოვს ხელშეკრულებიდან, შემდეგ უსაფუძვლო გამდიდრებიდან;¹¹ შეთანხმებული ანაზღაურების მაგივრად ითხოვს კანონისმიერ გასამრჯელოს,¹² ჩვეულებრივი გასამრჯელოს მაგივრად შეთანხმებულ ფასს¹³ და პირიქით; თავიდან მოთხოვნას აყრდნობს იმ ხელშეკრულებას, რომელიც დეტალურად აწესრიგებდა კანონისმიერი რჩენის ვალდებულებას, ხოლო შემდეგ თავად ამ კანონისმიერ ვალდებულებას;¹⁴ ის თავდაპირველად აფუძნებს სარჩელს პარტნიორის მხრიდან დელიქტს, ხოლო შემდეგ თავად სპს-ის მხრიდან ხელშეკრულების დარღვევას;¹⁵ თავდაპირველად ნივთის დაბრუნების მოთხოვნას აყრდნობს ვინდიკაციას (სკ-ის 172 I მუხლი) და ამტკიცებს, რომ ჯერ კიდევ მესაკუთრეა, თუმცა შემდეგ ნივთის დაბრუნებას კონდიქციურ მოთხოვნას აფუძნებს;¹⁶ დამქირავებლის მხრიდან ბინის დაცლის მოთხოვნას აფუძნებს თავიდან პირველ, ხოლო შემდეგ მეორედ გაცხადებულ მოშლას;¹⁷ თავიდან ითხოვს სავალდებულო წილს, ხოლო შემდეგ წილს სამკვიდროდან, მემკვიდრის უფლებებზე დაყრდნობით.¹⁸

ბ) სარჩლის შეცვლის შემთხვევები

ზემოთ თქმულის საპირისპიროდ სარჩელის ცვლილებად ითვლება შემდეგი: მოსარჩელე სასარჩელო უფლებას ჯერ აყრდნობს საკუთარ უფლებას, ხოლო შემდეგ დათმობილ უფლებას¹⁹ და პირიქით;²⁰ ის აფუძნებს თავის სასარ-

⁹ BGH NJW 1992, 568.

¹⁰ BGH NJW 2017, 2673 Rn. 21 ff.

¹¹ OLG Hamburg JW 1934, 2572 ; OLG Königsberg LZ 1932, 728.

¹² AM OLG Frankfurt a. M. MDR 1984, 238 .

¹³ AM RGZ 126, 248.

¹⁴ RG SeuffA 79 (1925) Nr. 226.

¹⁵ Rosenberg, ZJP 49 (1925), 63.

¹⁶ AM RG SeuffA 89 (1935) Nr. 105.

¹⁷ OLG Zweibrücken MDR 1981, 585.

¹⁸ BGH NJW-RR 2009, 16; OLG Brandenburg NJW-RR 2009, 16.

¹⁹ BVerfG NJW 1980, 1738; RGZ 103, 112; RGZ 120, 192; BGH NJW 1990, 54; BGH NJW 2005, 2005; BGH NJW

⁶ BGH NJW 1997, 588; BGHZ 154, 348 f.; BGH NJW 2007, 84; BGH NJW 2008, 3571; BGH NJW 2018, 387 Rn. 25 ; BAG NZA 2010, 364.

⁷ BGH NJW 1980, 1471.

⁸ OLG München NJW 1972, 63.

ჩელო უფლებამოსილებას, თავიდან საკუთარ, როგორც ანდერძისმიერი მემკვიდრის, პოზიციებს, ხოლო შემდეგ მეუღლეთა შორის ქონების განაწილებას;²¹ ის თავიდან მოპასუხეს უჩივის დელიქტიდან (სკ-ის 997-ე მუხლი), ხოლო შემდეგ როგორც ზიანის მიმყენებლის მემკვიდრეს;²² ის ითხოვს გადახდას, საავტორო უფლების დარღვევის მაგივრად, საარქიტექტორო მომსახურების ხელშეკრულებიდან;²³ ის აყრდნობს საკუთარ სანივთო სარჩელს საკუთრების მოპოვების ახალ საფუძველს²⁴ ან დათმობილი მოთხოვნის მოპოვებას, რომელსაც ის აყენებს სასამართლოს წინაშე, აფუძნებს დათმობის ახალ აქტზე,²⁵ ან თავისი გადახდის მოთხოვნას თავდაპირველად აფუძნებს ფასის შემცირებას, ხოლო შემდეგ გასვლას.²⁶

თუ კონკრეტული სახის განგრძობადი იმისიების აღკვეთის სარჩელი, პროცესის განმავლობაში, სხვა, იმავე სახის, იმისიების აღკვეთისაკენ იქნება მიმართული, ეს არ წარმოადგენს სარჩელის ცვლილებას,²⁷ თუმცა სარჩელის ცვლილება სახეზე, თუ სხვა ტიპის ხელშეშლას ეხება საქმე.²⁸

გ) სარჩელის ცვლილება მოცემულ შემთხვევაში

მოსარჩელემ არა მხოლოდ გამოცვალა მისი მოთხოვნის სამართლებრივი საფუძველი, არამედ ჩაანაცვლა ერთი ფაქტობრივი საფუძველი მეორეთი, ხოლო შემდეგ თავის მხრივ ისიც კი ჩაანაცვლა. კერძოდ, თავიდან ის ამტკიცებდა, რომ მან რეალურად მოწერა ხელი თავდებობის ხელშეკრულებას, თუმცა ეს გააკეთებინეს მოტყუებით, შემდეგ, მთავარ სხდომაზე, გადაწყ-

ვიტა სარჩლი დაეფუძნებინა იმ ფაქტობრივ გარემოებაზე, რომ საერთოდ არ მოუწერია გარიგებაზე ხელი, ხოლო საბოლოოდ ამტკიცებს, რომ თავდებობის ბოლო გვერდზე მისი ხელმოწერაა, ხოლო დანარჩენ ფურცლებზე კი არა. ის ფაქტობრივი შემადგენლობა, რომელის წარმოადგენს სარჩელის საგნის ორელემენტის ცნების მეორე ელემენტს, აქ მთავარ სხდომაზე ორჯერ, სსკ-ის 83 IV მუხლის აბსოლუტური დარღვევით, იქნა გამოცვლილი და სასამართლომ ეს დაუშვა, რაც არის უხეში საპროცესო დარღვევა და მიღებული გადაწყვეტილების გაუქმების საფუძველი.

3. სარჩელის დაუშვებელი შეცვლის სამართლებრივი შედეგები

თუ სახეზე არ არის სარჩელის შეცვლის წინაპირობები (რაც აქ ცალსახად არ იყო სახეზე), ჩამნაცვლებელი სასარჩელო მოთხოვნა დაუშვებელია.²⁹ მიუხედავად ამისა, თუ ის მაინც ნამდვილად არის აღძრული (სასამართლოს მიერ დაშვებული), წარმოშობს სარჩელის აღძვრის მატერიალურსამართლებრივ და პროცესუალურ შედეგებს, ამიტომაც, სასამართლომ შეცვლის დაუშვებლობის გაცნობიერებისთანავე ამ სარჩელზე მხარეს განჩინებით უარი უნდა უთხრას.³⁰

სარჩელის დაუშვებელი ცვლილება არ იწვევს მოთხოვნის ჩანაცვლებას, როგორც ეს მოსარჩელის მიერ იყო ნასურვები.³¹ ამიტომაც, სასამართლომ ისევ თავდაპირველ სასარჩელო მოთხოვნაზე უნდა იმსჯელოს, იმ დათქმით, რომ ეს მოთხოვნა ისევ ძალაშია.³²

ამიტომაც, მართალია, ახალი სასარჩელო მოთხოვნა აღძრულია ნამდვილად და წარმოშობს ამ ნამდვილი აღძვრის სამართლებრივ შედეგებს, თუმცა ეს გაკეთებულია დაუშვებელი ფორმით, რადგან ეწინააღმდეგებოდა სსკ-ის 83

2007, 2561; OLG Zweibrücken OLGZ 1970, 178 f.; LG Nürnberg-Fürth VersR 1974, 817.

²⁰ RG WarnR 1937 Nr. 7; BGH NJW 1999, 1407; BGH NJW 2007, 2415; BGH NJW 2009, 56 f.; BGH NJW 2008, 2922; BGH NJW 2016, 1818 Rn. 31.

²¹ RG LZ 1927, 1023.

²² RG HRR 1928 Nr. 469.

²³ BGH ZP 95 (1982), 66.

²⁴ RG WarnR 1913 Nr. 258.

²⁵ RG Gruchot 64 (1920), 623 f.

²⁶ BGH NJW 1990, 2682; BGH NJW 2015, 2106 Rn. 18.

²⁷ RGZ 99, 176 f.

²⁸ RGZ 108, 169.

²⁹ MÜKoZPO/Becker-Eberhard, 6. Aufl. 2020, ZPO § 263 Rn. 52.

³⁰ MÜKoZPO/Becker-Eberhard, 6. Aufl. 2020, ZPO § 263 Rn. 52.

³¹ MÜKoZPO/Becker-Eberhard, 6. Aufl. 2020, ZPO § 263 Rn. 53.

³² J. Blomeyer, JuS 1970, 232; Stein/Jonas/ Roth ZPO Kommentar, § 263 Rn. 38.

III მუხლის მოთხოვნებს. ამგვარად, ის უკუგდებულ უნდა იქნეს, როგორც დაუშვებელი.³³ საპირისპირო მოსაზრების თანახმად, სასამართლომ მხოლოდ მანამდე აღძრულ სასარჩელო მოთხოვნაზე უნდა იმსჯელოს.³⁴ ამ მოსაზრების თანახმად, საერთოდ არ ხდება ახალი მოთხოვნის ნამდვილი შემოტანა პროცესში და მას თავდაპირველ სასარჩელო მოთხოვნაზე საბოლოო გადაწყვეტილების სამოტივაციო ნაწილში უნდა გაესვას ხაზი, როგორც სამართლებრივი ძალის არმქონეს.³⁵

სურს თუ არა მოსარჩელეს ახალი სარჩელის შემოტანასთან ერთად, ასევე ძველი სასარჩელო მოთხოვნის შენარჩუნება, მოსარჩელის მოხსენების განმარტების გზით უნდა დადგინდეს,³⁶ თუმცა აუცილებელია, რომ შენარჩუნების ეს ნება თავად სარჩელის შეცვლიდან იკითხებოდეს.³⁷ თუ ძველი სარჩელი არ ნარჩუნდება და ახალი კი დაუშვებელ ჩანაცვლებას წარმოადგენს, მაშინ სასამართლომ უნდა უკუაგდოს ის განჩინებით, რითიც პროცესი სრულდება.

მოცემულ შემთხვევაში სწორედ ამგვარ სიტუაციასთან გვაქვს საქმე. მოსარჩელის მიერ სარჩელის ჩანაცვლების მცდელობა იყო დაუშვებელი, თუმცა ამავდროულად მან ამით უარი თქვა თავდაპირველ სარჩელზე, კერძოდ უარყო მისი ფაქტობრივი გარემოებები – დაიწყო მტკიცება იმისა, რომ საერთოდ არ მოუწერია ხელი ხელშეკრულებებზე, რაც გამორიცხავს მისი მხრიდან, თუნდაც მოტყუებით, ხელის მოწერას ამ ხელშეკრულებებზე. ამ სიტუაციაში სასამართლო მისი განცხადებიდან ვერაფრით ვერ ამოიკითხავს თავდაპირველი სარჩელის შენარჩუნების ნებას, რადგან მოსარჩელის მხრიდან ეს არა მხოლოდ წინააღმდეგობრივი (და ამგვარად არგასათვალისწინებელი) ქცევა იქნებოდა, არამედ იქნებოდა ჩვეულებრივი საპროცესო თაღლითობა, რომელსაც სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა უნდა მოჰყ-

ვეს – სასამართლოსათვის ურთიერთგამომრიცხავი ფაქტების „შეჩჩეხვა“, იმისდა მიხედვით, თუ რომელს დაიჯერებს ის, ჩვეულებრივი სისხლისსამართლებრივად დასჯადი ქმედებაა.

ამგვარად, მოცემულ სიტუაციაში, საკასაციო სასამართლომ უნდა გააუქმოს ქვედა ინსტანციის გადაწყვეტილება, როგორც უხეში პროცესუალური დარღვევით მიღებული და განჩინებით უარი უთხრას მოსარჩელეს შეცვლილი სარჩელი შემდგომ განხილვაზე, რადგან სარჩელის შეცვლა არანამდვილია, ხოლო ძველ სარჩელზე მან თავად თქვა უარი.

III. სამართლიანი სასამართლოს პრინციპის მიმე დარღვევა

გარდა ზემოხსენებულისა, შესაძლოა საქმის მიმდინარეობისას გამოკვეთილიყო სამართლიანი სასამართლოს პრინციპის ასევე სხვაგვარი მიმე და უხეში დარღვევა. პირველ რიგში, ეს შეიძლება გამოხატული იყოს მხარეთა თანასწორობის (თანაბარი შესაძლებლობების) პრინციპის დარღვევაში, გარდა ამისა, სასამართლოს შეიძლება ასევე დაერღვია მისი მხრიდან ურთიერთწინააღმდეგობრივი ქცევის აკრძალვის პრინციპი.

კონსტიტუციის 31 I მუხლიდან გამომდინარეობს საპროცესო ძირითადი უფლება სამართლიან სასამართლოზე, რომელიც მოქმედებს ყველა სამართალწარმოების ფარგლებში და მათ შორის, რა თქმა უნდა, ასევე სამოქალაქო პროცესში.³⁸ მოსამართლემ ისე უნდა წარმართოს პროცესი, როგორც ამას მისგან სამართლიანად მოელიან სამოქალაქო პროცესის მხარეები, თუმცა, ამასთან, მოქმედებს ინდივიდუალური, სიტუაციის მორგებული, მასშტაბი; მოსამართლეს ეკრძალება ურთიერთწინააღმდეგობრივი ქცევა,³⁹ ვალდებულია ანგარიში გაუწიოს პროცესის მონაწილეებს ყოველ კონკრე-

³³ OLG Frankfurt a. M. FamRZ 1981, 979; Stein/Jonas/Roth, Zivilprozessordnung, 23. Aufl. 2013, § 263 Rn. 37.

³⁴ J. Blomeyer, JuS 1970, 229 (233).

³⁵ J. Blomeyer, JuS 1970, 229 (233).

³⁶ BGH NJW 1988, 128; OLG Frankfurt a. M. FamRZ 1981, 979.

³⁷ MüKoZPO/Becker-Eberhard, 6. Aufl. 2020, ZPO § 263 Rn. 53.

³⁸ BVerfG NJW 1976, 1391; BVerfG NJW 1978, 368; BVerfG NJW 1979, 534; BVerfG DRiZ 1979, 249; BVerfG NJW 1979, 1925; Stürmer, NJW 1979, 2335; BVerfG NJW2004, 2079.

³⁹ MüKoZPO/Rauscher, 6. Aufl. 2020, ZPO, vor § 1 Rn. 276.

ტულ სიტუაციაში⁴⁰ და არ აქვს უფლება საკუთარი შეცდომებიდან გამომდინარე პროცესუალურად აზარალოს ერთ-ერთი მხარე.⁴¹ სასამართლომ საპროცესო სამართალი იმგვარად უნდა გამოიყენოს, რომ იძლეოდეს წამოჭრილი მატერიალურსამართლებრივი საკითხების გადაჭრის შესაძლებლობას და არ ტოვებდეს მათ გადაუჭრელს მხოლოდ იმის გამო, რომ დასაცავია ფორმალური სამართლის გადაჭარბებული მოთხოვნები; საპროცესო სამართალი უნდა განიმარტოს იმგვარად, რომ ის არ მოდიოდეს წინააღმდეგობაში სამართლებრივ სახელმწიფოში აღიარებულ პროცედურულ წესრიგთან და არ აკისრებდეს პროცესის მონაწილეს არათანაზომიერ ტვირთს.⁴² უფლება სამართლიან სასამართლოზე ხელყოფილია მაშინ, როდესაც – სამართლებრივი სახელმწიფოს პრინციპში ჩადებული წინააღმდეგობრივობების გათვალისწინებითაც კი – სასამართლო ვერ უზრუნველყოფს სამართლებრივი სახელმწიფოს ელემენტარული მოთხოვნების დაცვას.⁴³

1. პროცესუალური თანასწორობის პრინციპი

სამოქალაქო საპროცესო სამართალში სამართლიანი სასამართლოს ზოგადი პოსტულატი ერთ-ერთ დაკონკრეტებას პოულობს სსკ-ის მე-4 მუხლში განერილ შეჯიბრებითობის პრინციპში, რომლის კონკრეტულ გამოვლინებასაც წარმოადგენს სსკ-ის მე-4 | 2 მუხლში ნახსენები მხარეთა პროცესუალური თანასწორობის, სხვაგვარად ასევე: თანაბარი საპროცესო შესაძლებლობების პრინციპი. ამ პრინციპს უსვამს ხაზს ასევე სსკ-ის 83 | 1 მუხლიც. ის დაფიქსირებულია აგრეთვე ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენციის

6 | პუნქტში, რომლის მოშველიებაც დასაშვებია ქართული კანონების განსამარტავად.⁴⁴

გერმანულ სამართალში ეს პრინციპი ცნობილია „თანაბრად შეიარაღების“ პრინციპის (Waffengleichheit) სახელით⁴⁵ და გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლო მას აღწერს, როგორც პროცესის მხარეების კონსტიტუციით უზრუნველყოფილ უფლებას, წარსდგნენ მოსამართლის წინაშე თანასწორ მდგომარეობაში⁴⁶ და ყველა საპროცესო რისკი მათ შორის თანაბრად განაწილდეს.⁴⁷ ეს პრინციპი სამოქალაქო პროცესში დარღვეულია მაშინ, თუ არასწორი სამართალშეფარდება გაუგებარია კონსტიტუციის სახელმძღვანელო პრინციპის პრიზმაში და მიანიშნებს იმაზე, რომ შემფარდებელმა არასაგნობრივი მოსაზრებებით იხელმძღვანელა.⁴⁸ პროცესუალური თანასწორობის პრინციპის შინაარსს განეკუთვნება პროცესის ორივე მხარისათვის შესაძლებლობის მინიჭება მოახსენონ სასამართლოს ყველაფერი, რაც მნიშვნელოვანია სასამართლოს მიერ გადწყვეტილების მიღებისათვის და ყველა, მონააღმდეგის თავდასხმისათვის აუცილებელი პროცესუალური თავდაცვის საშუალება, გამოიყენონ დამოუკიდებლად.⁴⁹ აქ გამოხატული მოთხოვნები უფრო ფართოა, ვიდრე „სასამართლოს მიერ მოსმენის უფლება“.⁵⁰ გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს მიხედვით ეს „სასამართლოს მიერ მოსმენის უფლება“ წარმოადგენს ერთ-ერთ კონკრეტულ გამოვლინებას თანაბარი შეიარაღების პრინციპისა და გულისხმობს სასამართლოს მზაობას მოუსმინოს ორივე მხარეს, გამოიყენოს და შეაფასოს ორივე მხარის მოხსენება⁵¹ და მისცეს

⁴⁰ BVerfG NJW 1988, 2787; BVerfG NJW 1998, 2044; BVerfGE 110, 339; BVerfG NJW 2008, 2168; BVerfG NJW 2014, 205.

⁴¹ BVerfGE 51, 188 ; BVerfGE 60, 1; BVerfGE 75, 183 ; BVerfG FamRZ 2003, 1447 ; BVerfGE 110, 339; BVerfG 2008, 2168.

⁴² BVerfG NJW 2005, 814.

⁴³ BVerfG NVwZ-RR 2019, 297.

⁴⁴ BVerfG NJW 2018, 3631.

⁴⁵ Vollkommer, FS Schwab, 1990, 503 (519).

⁴⁶ BVerfG NJW 1979, 1925.

⁴⁷ BVerfG NJW 1988, 2597.

⁴⁸ BVerfG NJW 1988, 2597.

⁴⁹ BVerfG NJW 1981, 271; BVerfG NJW 1985, 1149; BVerfG NJW 2018, 3631.

⁵⁰ Schlosser, NJW 1995, 1404; OLG Zweibrücken NJW1998, 168; BGHZ 128, 90.

⁵¹ BVerfG BeckRS 2005, 29635.

მათ მოსალოდნელ გადანყვეტილებზე გავლენის მოხდენის შესაძლებლობა.⁵²

საპროცესო თანასწორობის პრინციპის მნიშვნელოვან ნაწილს წარმოადგენს მტკიცებულებების ნაკლებობისა და მტკიცების ტვირთის განაწილების საკითხის მონესრიგება.⁵³ მაგალითად, მხარეს, რომელსაც არ ჰყავს მონმე, იმიტომ, რომ კონსტელაცია, რომელიც სარჩელს უდევს საფუძვლად, მასსა და მეორე მხარის მონმეს შორის „ერთ-ერთზე“ გათამაშდა, უფლება აქვს მოსმენილ იქნეს სასამართლოს მიერ – „როგორც მონმე“ (იქნება ეს მხარის დაკითხვის, თუ მხარის ახსნა-განმარტების ფორმით) –, ანუ მხოლოდ იმიტომ არ უნდა წააგოს პროცესი, რომ, მეორე მხარისაგან განსხვავებით, მონმე არ ჰყავს.⁵⁴

თუ ამგვარად აღწერილ მხარეთა საპროცესო თანასწორობის პარადიგმას მოცემულ შემთხვევას მივუსადაგებთ, აღმოჩნდება, რომ, როგორც პირველი, ისე მეორე ინსტანციის სასამართლოებმა ეს პრინციპი უხეშად დაარღვიეს. პირველ რიგში, ეს გამოიხატა სარჩელის საფუძვლის დაუშვებელი „შეცვლით“, რაც რეალურად იყო ბათილი საპროცესო მოქმედება, თუმცა ამას არ შეუშლია ხელი სასამართლოსათვის დარჩენილი პროცესი ამ კალაპოტში წარმართა. მოცემულ დარღვევაზე და მის შედეგებზე, რომლებიც, ცალკე აღებული, საკმარისია მოსარჩელის მთლიანი მოთხოვნის უკუგდებისათვის, უკვე ზემოთ გვქონდა საუბარი, ამიტომაც მას აქ აღარ შევეხებით.

თანასწორობის პრინციპის მეორე, ცალსახა და ერთმნიშვნელოვანი დარღვევა, იყო ის ფაქტი, რომ სასამართლომ მოპასუხეს, მაშინ, როდესაც მთლიანად (დაუშვებლად) გამოცვალა მტკიცების საგანი, არ მისცა არც ერთი მტკიცებულების წარდგენის შესაძლებლობა, თუმცა მეორე მხარეს, რომელსაც თვითნებურად გამოაცვლევინა ეს საგანი, იგივე შესაძლებლობა

დაუფიქრებლად მიანიჭა. ელემენტარული სამართლიანობისა და თანასწორობის დაცვა მოითხოვდა, რომ მაშინ, როდესაც ერთი მხარის სასარგებლოდ, მის ნება-სურვილს დაყოლილმა სასამართლომ, ზემოთ ხსენებული ცალსახა საპროცესო დარღვევა ჩაიდინა, მეორე მხარისათვის, სულ მცირე, თავის დაცვის მინიმალური შანსი მაინც დაეტოვებინა. მოპასუხის მიერ შეთავაზებული რენომირებულ დანესებულებაში ექსპერტიზის ჩატარებასა თუ მისი შედეგების მიღებაზე უარის თქმა, იმ დროს, როდესაც მოსარჩელემ და მოგვიანებით ასევე სასამართლომაც ერთადერთ მტკიცებულებად სრულებით უცნობი დანესებულების დასკვნა მიიღო, წარმოადგენს საპროცესო თანასწორობის პრინციპის უხეშ ხელყოფას. არგუმენტი, რომ საკვლევი დოკუმენტები მთელი ამ დროის განმავლობაში მოპასუხესთან იყო და მას შეეძლო მთავარ სხდომამდე მოემზადებინა ეს დასკვნა, აბსურდულია: სარჩელის შეცვლამდე ხელმოწერის გაყალბება საერთოდ არ იდგა დღის წესრიგში და მოპასუხეს ვერ მოაფიქრებოდა დასკვნის წინასწარ შედგენა იმ საპროცესო მოცემულობის პირობებში, როდესაც მოსარჩელე თავად აღიარებდა, რომ ხელშეკრულებას პირადად მოაწერა ხელი.

ამგვარად, მაშინ როდესაც, როგორც ზემოთ ვიხილეთ, სამართლებრივი სახელმწიფოს პრინციპიდან გამომდინარე საპროცესო თანასწორობის პრინციპი, მტკიცებულებების წარდგენის შესაძლებლობის მხრივ, მხარეთა აბსოლუტურ გათანაბრებას მოითხოვს და ამ მიზნით მხარის ახსნა-განმარტებას მონმის ჩვენებასაც კი უთანაბრებს, აქ პირველი და მეორე ინსტანციის სასამართლოებმა სრულებით საპირისპირო რამ გააკეთეს და მხარეს უარი უთხრეს მისი ელემენტარული უფლებების დაცვაზე.

გარდა ამისა, მოპასუხის მიერ შეთავაზებული სამხარაულის სახელობის ექსპერტიზის ბიუროს დასკვნა იყო მისი, როგორც მოპასუხის, პოზიციის ნაწილი (იხ. ქვემოთ) და მის მიღებაზე უარით, რეალურად სასამართლომ ხელყო მხარის უფლება სასამართლოს წინაშე დაეფიქსირებინა საკუთარი პოზიცია შეცვლილ სარჩელთან დაკავშირებით.

⁵² ჰაგენლოხი, სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის კომენტარი, რჩეული მუხლები, თბილისი 2020, 75 და იქ მითითებული გადანყვეტილებები.

⁵³ BVerfG NJW 2001, 1483; BVerfG NJW 2013, 3632; BVerfG WM 2011, 1948; OLG Frankfurt BeckRS 2017, 139349.

⁵⁴ BAG Ur. v. 22.05.2007, Az.: 3 AZN 1155/06; BVerfG NJW 2008, 2170.

საპროცესო თანასწორობის პრინციპის ასეთი უხეში დარღვევა უკვე, ცალკე აღებული, საკმარისია იმისათვის, რათა საკასაციო სასამართლომ გააუქმოს პირველი ორი ინსტანციის გადაწყვეტილება, ხოლო ზემოთ მოყვანილი არგუმენტების შეწყვეტის საქმის წარმოება დავის საგნის არარსებობის გამო.

2. სასამართლოს ურთიერთწინააღმდეგობრივი ქცევის აკრძალვა

შემდეგი საპროცესო ძირითადი უფლების დარღვევა, რომელიც ასევე სამართლიან სასამართლოზე უფლებიდან გამომდინარეობდა, შეიძლება იყოს სასამართლოს ურთიერთწინააღმდეგობრივი ქცევის აკრძალვის უგულებელყოფა.

სასამართლოს ეკრძალება მოვიდეს წინააღმდეგობაში მის წინა საპროცესო მოქმედებასთან.⁵⁵ ასეთი წინააღმდეგობრივი ქმედება სახეზეა მაშინ, როდესაც, მაგალითად, სასამართლო ეთანხმება მოსარჩელის ცვლილებას, აღუდგენს (*Wiedereinsetzung*)⁵⁶ მას პროცესუალური ხარჯების შემწეობის⁵⁷ მოთხოვნის ვადას, რითიც აჩენს მოლოდინი იმისა, რომ შემწეობა, რომელიც წინა მოსარჩელეზე ვრცელდებოდა, ახალზეც გავრცელდება, თუმცა ამას მხოლოდ იმიტომ აკეთებს, რომ შემდეგ მასზე უარი უთხრას.⁵⁸ ასევე სამართლიანი სასამართლოს პრინციპის დარღვევაა სახეზე, როდესაც სასამართლო, მას შემდეგ, რაც მიუთითებს მხარეს სააპელაციო საჩივრის ნაკლზე და მოხდება ვადის აღდგენის შუამდგომლობის დაყენება, კიდევ ორი წელი აგრძელებს საქმის განხილვას, თუმცა მხოლოდ იმიტომ, რომ ამ აღდგენაზე საბოლოოდ უარი უთხრას.⁵⁹ მოცემულ სიტუაციებში შეიძლება დარღვეული იყოს ასევე უფლება სასამართლოს მიერ მოსმენაზე (იხ. ზემოთ), როდესაც სასამართლოს ქმედებით მხარეს უჩნდება წარმოდგენა, რომ სახეზეა გარკვეული

საპროცესო მდგომარეობა ან სასამართლოს უკვე ჩამოუყალიბდა კონკრეტული მოსაზრება სამართლებრივ საკითხთან დაკავშირებით, თუმცა სასამართლოს მას ცვლის ისე, რომ არ აღეგნება მხარეს საკუთარი პოზიციის გამოთქმის შესაძლებლობას.⁶⁰

სასამართლოს წინააღმდეგობრივი ქცევა შეიძლება სახეზე იყოს მაშინაც, როდესაც ის პროცესის გაძღოლის ჩვეულებად ჩამოყალიბებული პრაქტიკიდან უხვევს წინასწარი გაფრთხილების გარეშე: სააპელაციო საჩივრის წარდგენის ვადას არ აგრძელებს, მიუხედავად იმისა, რომ ადვოკატი ამის დროულად გაკეთების შეუძლებლობას დეტალურად ასაბუთებდა, მის გადატვირთულობაზე მითითებით, და ეს, ზემოთ ხსენებული პრაქტიკიდან გამომდინარე, აქამდე ყოველთვის საკმარის საფუძვლად იყო მიჩნეული.

მოცემულ შემთხვევაში სასამართლოს ურთიერთწინააღმდეგობრივი ქცევა გამოიხატა იმაში, რომ, როგორც პირველმა, ისე მეორე ინსტანციის სასამართლოებმა, მაშინ, როდესაც თავდაპირველად სწორად დააიდენტიფიცირეს მოსარჩელის მოთხოვნა, როგორც სარჩელის ცვლილების მცდელობა და არგუმენტირებულად უკუაგდეს ის, მოგვიანებით თავად დართეს მას ამის გაკეთების უფლება, ყოველგვარი ახსნა-განმარტების გარეშე. ამ შუალედში რეალურად არაფერი შეცვლილა და ვერ შეიცვლებოდა, რადგან მხარეები უკვე მთავარი სხდომის ეტაპზე იმყოფებოდნენ და სარჩელის ცვლილება დაუშვებელი იყო. სასამართლომ თავისი პირველი ქცევით, როდესაც მოსამართლემ ზეპირად ასევე სრულებით ცალსახად განაცხადა, რომ მოსარჩელის მხრიდან სახეზე იყო სარჩელის შეცვლის მცდელობა და ის ამას არც ერთ შემთხვევაში არ დაუშვებდა, გაუჩინა მოპასუხეს რეალური მოლოდინი იმისა, რომ ეს ასეც მოხდებოდა, რასაც შეეძლო გამოეწვია კორექტივები მოპასუხის ქცევაში. მოგვიანებით სასამართლოს მიერ სარჩელის ცვლილების დაშვება წარმოადგენს წინააღმდეგობრივ ქმედებას მისი მხრიდან და ამგვარად, ძირითადი საპროცესო უფლების დარღვევას, რისი სა-

⁵⁵ MüKoZPO/Rauscher, 6. Aufl. 2020, ZPO, vor § 1 Rn. 288.

⁵⁶ მხარის ბრალის გარეშე გაშვებული პროცესუალური მოქმედების ვადის აღდგენა.

⁵⁷ სოციალურად დაუცველი ჯგუფებისათვის საპროცესო ხარჯების შემცირება ან გათავისუფლება.

⁵⁸ BVerfG FamRZ 2003, 1447.

⁵⁹ BVerfG NJW 2004, 2149.

⁶⁰ MüKoZPO/Rauscher, 6. Aufl. 2020, ZPO, vor § 1 Rn. 288.

ნქციონირებაც ზემოთ აღწერილი ხერხით უნდა მოხდეს.

IV. „კერძო დასკვნა“ და მისი მნიშვნელობა

პირველი და მეორე ინსტანციის სასამართლოებმა ხელშეკრულებების ბათილობა დააფუძნეს საქმეში არსებულ ერთადერთ „მტკიცებულებას“, კერძოდ, მოსარჩელის დაკვეთით, კერძო ექსპერტის, შპს „მომარჯვებული ისარის“, მიერ მომზადებულ კალიგრაფიულ ექსპერტიზას, რომლის მიხედვითაც თავდებობის ხელშეკრულების ყველა გვერდი, გარდა უკანასკნელი ფურცლისა, მოსარჩელის მიერ ხელმოწერილი არ ყოფილა. ამგვარი გადანყვეტა პრობლემურია, რადგან ე. წ. „მხარის დასკვნა“ (*Parteigutachten*) ან სხვაგვარად, ასევე, „კერძო დასკვნა“ (*Privatgutachten*) საერთოდ არ განეკუთვნება მტკიცებულებათა კატეგორიას.

კერძოდ, გერმანული სამართლის ოჯახის მთავარ მართლწესრიგებში, როგორიც არის, მაგალითად, თავად გერმანული, შვეიცარიული⁶¹ და ავსტრიული⁶² მართლწესრიგები – რომელთა გამოცდილებაც პარადიგმატულია ქართული სამართლისათვის – არსად საპროცესო სამართალი მხარის ექსპერტის დასკვნას არ მიიჩნევა მტკიცებულებად, არამედ მხოლოდ და მხოლოდ მხარის მოხსენების/პოზიციის გაგრძელებად („მხარის კვალიფიციური და სუბსტანტირებული მოხსენება“ (გერმანია⁶³); „მხარის დოკუმენტით გამყარებული მოხსენება“ (ავსტრია⁶⁴). იგივე შეიძლება ითქვას ამერიკის შეერთებულ შტატებზეც. კერძო ექსპერტი და მის მიერ მომზადებული დასკვნა პრინციპულად მიკერძოებულად ითვლება ამერიკის სამოქალაქო

საპროცესო სამართალში.⁶⁵ ექსპერტი ყოველთვის ითვლება არა დამოუკიდებელ, არამედ ერთ-ერთი მხარის ექსპერტად და შესაბამისად მისი დასკვნა აქაც მხარის მოხსენების გაგრძელებაა. მართლმსაჯულების ევროპული სასამართლოს წესდების 25-ე მუხლი ასევე არეგულირებს ექსპერტისათვის დასკვნის შეკვეთას სასამართლოს მიერ და აქაც მხარის ექსპერტის დასკვნა არ წარმოადგენს მტკიცებულებას ამ მუხლის გაგებით, არამედ განეკუთვნება მხარის მოხსენებას და მისი ნაწილია.⁶⁶

გერმანიაში, როგორც უკვე აღინიშნა, კერძო დასკვნა არ ითვლება მტკიცებულებად გერმანიის საპროცესო კოდექსის 355-ე და მომდევნო პარაგრაფების მიხედვით, არამედ მხოლოდ დოკუმენტით გამყარებულ მხარის კვალიფიციურ მოხსენებად.⁶⁷ ექსპერტის დასკვნის მეშვეობით მტკიცების წესები მასზე არ გამოიყენება; მაგალითად, მხარეს, რომელიც ამტკიცებს, არ აქვს უფლება მოითხოვოს „მისი“ ექსპერტის პროცესზე გამოძახება განმარტებებისათვის გერმანიის საპროცესო კოდექსის 411 III პარაგრაფის საფუძველზე. სამტკიცებელი საკითხი მხოლოდ მაშინ შეიძლება გადანყვეტოს მხოლოდ მხარის დასკვნაზე დაყრდნობით, როდესაც დასკვნის რეზულტატს მეორე მხარეც ეთანხმება და სუბსტანტირებულად არ აპროტესტებს მას. თუ ერთი მხარის წარდგენილ დასკვნას მეორე მხარე აპროტესტებს, სასამართლოს მხოლოდ მაშინ შეუძლია, გამონაკლისის სახით, დასკვნა საკმარისად მიიჩნიოს მტკიცების საკითხის გადასაწყვეტად, თუ ის ამაზე წინასწარ მიუთითებს გერმანიის საპროცესო კოდექსის 139-ე პარაგრაფის შესაბამისად; რადგან მეორე მხარეს უნდა მიეცეს შესაძლებლობა ამტკიცოს საპირისპირო იმით, რომ მოითხოვოს სასამართლო ექსპერტიზა ან წარმოადგინოს თავისი კერძო დასკვნა.⁶⁸

⁶¹ შდრ. მაგ., BGE 141 III 433.

⁶² *Oberlauer*, Die gerichtliche Verwertung von Privatgutachten, Sachverständige 2014, 23.

⁶³ *MüKoZPO/Zimmermann*, 6. Aufl. 2020, ZPO § 402 Rn. 9; BVerfG NZM 2011, 167; BGH NJW 1982, 2875; BGH NJW 1986, 3077; BGH NJW 1993, 2382; RG DR 1942, 905; *Ghassemi-Tabar/Nober*, NJW 2016, 552; *Gehrlein*, VersR 2003, 574; *Wieczorek/Schütze/Ahrens*, Zivilprozessordnung und Nebengesetze Großkommentar, 4. Auflage, 2013, § 402 Rn. 68.

⁶⁴ *Oberlauer*, Die gerichtliche Verwertung von Privatgutachten, Sachverständige 2014, 23.

⁶⁵ *Sage/Kersh*, Medical Malpractice and the U.S. Health Care System, Cambridge 2006, 175.

⁶⁶ *Groeben*, von der/Schwarze/Daniel Dittert, 7. Aufl. 2015, EuGH-Satzg Art. 25 Rn. 15.

⁶⁷ BGH NJW 2018, 1749 Rn. 16, 17; BGH NJW 2016, 2328 Rn. 78; *Ghassemi-Tabar/Nober*, NJW 2016, 553; *Hattemeier/Rensen*, MDR 2012, 1385.

⁶⁸ *Musiak/Voit/Huber*, 18. Aufl. 2021, ZPO § 402 Rn. 5.

მხოლოდ ის ფაქტი, რომ სსკ-ში კერძო ექსპერტის დასკვნა მონესრიგებულია „სასამართლო მტკიცებულებების“ კარში, ვერ იქნება მისთვის განსხვავებული მნიშვნელობის მინიჭების საფუძველი და მისი სასამართლო ექსპერტის დასკვნის დარი მტკიცებითი ძალით აღჭურვის მიზეზი. პირველ რიგში, ყოველგვარ საღ აზრსა და გამოცდილებას ეწინააღმდეგება მხარის მიერ შერჩეული კერძო ექსპერტის (რომლის ცოდნას, გამოცდილებასა და რეპუტაციასაც არავინ ამოწმებს) სასამართლოს მიერ შერჩეულ მიუკერძოებელ და კომპეტენტურ ექსპერტთან გათანაბრება. სწორედ ამ გარემოების გამო ითვლება მისი დასკვნა ევროპულ მართლმწესრიგებში მხარის მოხსენების ნაწილად, ხოლო ამერიკაში საერთოდ აპრიორი მიკერძოებულად. გარდა ამისა, სსკ-ის 163-ე მუხლში განერილი სასამართლოს მიერ ექსპერტის დანიშვნის პროცედურისათვის თვალის შევლება კი საკმარისია იმ განსხვავების აღსაქმელად, რომ სასამართლოს მიერ დანიშნული ექსპერტისა და მხარის ექსპერტის დასკვნას ერთნაირი მტკიცებითი ძალა ვერ ექნება და საქმე ეხება არა მხოლოდ სანდოობის ხარისხს, არამედ იმას, რომ ეს დასკვნები პრინციპულად სხვადასხვა სიბრტყეშია განსათავსებელი. ერთი წარმოადგენს დამოუკიდებელ და თვითკმარ მტკიცებულებას, ხოლო მეორე მხოლოდ მხარის მოხსენების ნაწილს, რომლის საფუძველზეც, ცალკე აღებული, მტკიცების ტვირთის „ანევა“ შეუძლებელია.

მოცემულ შემთხვევაში სასამართლომ, გარდა იმისა, რომ დაარღვია მხარეთა თანასწორობის პრინციპი (იხ. ქვემოთ), დაარღვია ასევე მტკიცებულებების მიუკერძოებელი და საკმარისად შეფასების პრინციპი, კერძოდ წერილობით მტკიცებულებას (თავდებობის ხელშეკრულებას) დაუპირისპირა უფრო „ნაკლები“ – ერთ-ერთი მხარის მოტანილი დასკვნა, რომელიც მისი მოხსენების ნაწილად უნდა ჩაეთვალა და საერთოდ არ იყო ცალკე აღებული მტკიცებულება.

V. სიმართლის თქმის ვალდებულების დარღვევა – სასარჩელო მოთხოვნაზე უარის თქმის საფუძველი

შემდეგ საფუძველს მოსარჩელის მოთხოვნის უკუგდებისათვის შეიძლება წარმოადგენდეს ის გარემოება, რომ ურთიერთწინააღმდეგობრივი მოხსენების გარდა, რომელსაც სასამართლო ვერ დაეყრდნობა, მოსარჩელეს სასამართლოსათვის არ წარუდგენია რაიმე სახის გონივრული და დამაჯერებელი ახსნა იმისა, თუ რა მოხდა რეალურად, რის გამოც სარჩელი შეიძლება უკუსაგდები იყოს, როგორც დაუსაბუთებადი სსკ-ის 272 ა)¹ მუხლის საფუძველზე.

1. სიმართლის თქმის ვალდებულება

სასამართლომ მტკიცებულებების გამოკვლევის შემდეგ საკუთარი შინაგანი რწმენით უნდა გადაწყვიტოს, თუ რა შეესაბამება სიმართლეს და რა - არა. სიმართლის გამორკვევაში მას მხარეებმა ხელი უნდა შეუწყონ, რის გამოც მათ ეკისრებათ სიმართლის თქმის ვალდებულება სსკ-ის 127 I მუხლის მიხედვით.⁶⁹ სიმართლის თქმის ვალდებულება მხარეებისაგან არ მოითხოვს, რომ მხოლოდ ის ამტკიცონ, რის არსებობაშიც აბსოლუტურად დარწმუნებულნი არიან, თუმცა სსკ-ის 127 I მუხლი უკრძალავს მათ განზრახ არასწორი მტკიცების წამოყენებას ან მის განზრახ დამახინჯებას დუმილის მეშვეობით (ე. წ. „ტყუილის აკრძალვა“).⁷⁰ ფაქტის განზრახ დამალვა მაშინ წარმოადგენს სიმართლის თქმის ვალდებულების დარღვევას, როდესაც მისი გამხელა მხარის ახსნა-განმარტების მნიშვნელობას არსებითად ცვლიდა.⁷¹ ის, რომ მხარე რაიმე ფაქტობრივ გარემოებას უმნიშვნელოდ მიიჩნევს, არ ანიჭებს მას უფლებას გააკეთოს მცდარი განცხადებები მასთან დაკავშირებით.⁷²

⁶⁹ ჰაგენლოხი, სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის კომენტარი, რჩეული მუხლები, თბილისი 2020, 495; BeckOK ZPO/von Selle, 40. Ed. 1.3.2021, ZPO § 138 Rn. 29.

⁷⁰ BeckOK ZPO/von Selle, 40. Ed. 1.3.2021, ZPO § 138 Rn. 29.

⁷¹ BGH LM Nr. 5 zu § 138 ZPO.

⁷² BGH NJW 2011, 2794 Rn. 15.

ის ფაქტი, რომ მითითების ვალდებულება მეორე მხარეს ეკისრება, არ ათავისუფლებს მოსარჩელეს/მოპასუხეს სიმართლის თქმის ვალდებულებისაგან. მაგალითად, მოსარჩელეს არ აქვს უფლება წამოაყენოს სარჩელის ფორმით ახალი მოთხოვნა, თუ იცის, რომ ის, შესრულების გზით, სკ-ის 427-ე მუხლის მიხედვით უკვე ნაწილობრივ გაქარწყლებულია.⁷³ ზუსტად ასევე კონდიქციის კრედიტორს, ორმხრივი გარიგების უკუქცევისას, არ შეუძლია მისი მთლიანი შესრულების უკუმოთხოვნა, სკ-ის 976 I ა) მუხლის მიხედვით, თუ ცალსახაა, რომ ისიც გამდიდრებულია ქონებრივი ღირებულების მქონე სარგებლით, რომლის სალდირებაც უნდა მოხდეს საპირისპირო შესრულებასთან ერთად.⁷⁴ მხარე საკუთარ ტყუილს ვერ გაამართლებს საპროცესო ტაქტიკიდან გამომდინარე მოსაზრებებით.⁷⁵

ზემოთ თქმულიდან გამომდინარე, სასამართლოს შეუძლია უარი თქვას მტკიცებულებების გამოკვლევაზე, თუ ცალსახაა, რომ მხარე ცდილობს დაამტკიცოს ისეთი გარემოება, რომელიც მხოლოდ მოჩვენებითად არის სიმართლის გარსაცმელში გახვეული, სინამდვილეში კი მისი მტკიცება „ჰაერზე“ ხდება და ამგვარად, უფლების ბოროტად გამოყენებას წარმოადგენს.⁷⁶ ექსპერტის დასკვნის წარმოდგენა ამ სურათს პრინციპულად არ ცვლის.⁷⁷

სიმართლის თქმის ვალდებულების დარღვევა განსაკუთრებით ცალსახა და აშკარაა ხოლმე ურთიერთწინააღმდეგობრივი ან მუდმივად ცვალებადი მოხსენებისას.⁷⁸

2. ვალდებულების დარღვევის სანქციონირება

სანქცია სამართლის თქმის ვალდებულების დარღვევისა არის მხარის მოხსენების არგათვალისწინება და უკუგდება იმ ნაწილში, რომელიც ცალსახად არ შეესაბამება სიმართლეს.⁷⁹ თუ ცალსახა სიცრუე სარჩელის მთლიან საფუძველს ეხება, ამ შემთხვევაში ის მთლიანად უნდა იქნეს უკუგებული, როგორც დაუსაბუთებადი (*unschlüssig*).

მოცემულ შემთხვევაში მოსარჩელე ჯერ უთითებდა და ამტკიცებდა იმას, რომ მან თავდებობის ხელშეკრულებას რეალურად მოაწერა ხელი (თუმცა ეს მოტყუებით გააკეთებინეს), შემდეგ ამტკიცებდა, რომ მას ხელშეკრულებაზე საერთოდ არ მოუწერია ხელი, ხოლო, როდესაც მისივე ექსპერტმა დაადასტურა თავდებობის ბოლო ფურცელზე მისი ხელმოწერის არსებობა, მოსარჩელემ დაიწყო იმის მტკიცება, რომ მხოლოდ ამ გვერდს მოაწერა ხელი, ხოლო დანარჩენი კი მოპასუხემ „ამოაკრა“. ცალსახაა, რომ ამ სამი ურთიერთგამომრიცხავი მტკიცებიდან ორი შეგნებული და გაცნობიერებული ტყუილია, რომელიც შეიძლება ასრულებდეს საპროცესო თაღლითობის შემადგენლობასაც კი და სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძველი გახდეს. თუმცა, ამისგან დამოუკიდებლად, ეს წარმოადგენს ზემოთ აღწერილი, სკ-ის 127 I მუხლიდან გამომდინარე სიმართლის თქმის ვალდებულების უხეშ დარღვევას, რის გამოც, უკვე პირველი ინსტანციის სასამართლოს უნდა უკუეგდო მთლიანი მოხსენება და სარჩელი განუხილველად დაეტოვებინა. სარჩელის შეცვლის დაუშვებელი მცდელობა არ ამართლებს იმ ურთიერთწინააღმდეგობრივ განცხადებებს, რაც მოსარჩელემ გააკეთა, რადგან პროცესი იმავე პროცესად რჩება და სიმართლის თქმის ვალდებულება მის მთლიან მიმდინარეობას ეხება. ამიტომაც, პროცესი ველარ გაგრძელდება ვერც სარჩელის თა-

⁷³ MüKoZPO/Fritsche, 6. Aufl. 2020, ZPO, § 138 Rn. 6.

⁷⁴ BGH NJW 2007, 3425 Rn. 25.

⁷⁵ OLG Köln MDR 2005, 168; HK-ZPO/Wöstmann, 9. Aufl. 2021, § 138 Rn. 2.

⁷⁶ BeckOK ZPO/von Selle, 40. Ed. 1.3.2021, ZPO § 138 Rn. 33.

⁷⁷ შდრ. BeckOK ZPO/von Selle, 40. Ed. 1.3.2021, ZPO § 138 Rn. 33 და იქ მითითებული ლიტერატურა.

⁷⁸ BGH NJW-RR 1992, 848; 1987, 1469; OLG Köln NZV 2004, 45; Baumgärtel/Laumen/Prütting, Handbuch der Beweislast, 4. Aufl. 2018, Kap. 9 Rn. 85a; HK-ZPO/Wöstmann, 9. Aufl. 2021, § 138 Rn. 1.

⁷⁹ BGH NJW-RR 1992, 848; BGH NJW-RR 1992 1987, 1469; OLG Köln NZV 2004, 45; Baumgärtel/Laumen/Prütting, Handbuch der Beweislast, 4. Aufl. 2018, Kap. 9 Rn. 85a; HK-ZPO/Wöstmann, 9. Aufl. 2021, § 138 Rn. 1.

ვდაპირველი საფუძვლით (ხელშეკრულებების მოტყუებით დადება), რადგან მოსარჩელემ ეს საფუძველი საკუთარი წინააღმდეგობრივი განცხადებებით სრულებით არადაამაჯერებლად აქცია (იხ. ამასთან დაკავშირებით დეტალურად ზემოთ).

მოცემულ სიტუაციაში იმის გამორკვევა, თუ კონკრეტულად რომელი მოხსენებაა ტყუილი, სასამართლოს აღარ ეკისრებოდა, რადგან მხარემ თავისი ამ ქცევით თავად ნათელყო, რომ მის მიზანს სიმართლის გამორკვევა არ წარმოადგენდა. ამ სიტუაციაში სასამართლომ არ უნდა მისცეს მას ის, რაც მას არ უნდა. ის, რომ არც ერთმა სასამართლომ ეს არ გააკეთა, „აყვავა“ მოსარჩელეს და სამი პოტენციურად ცრუ მოხსენებიდან, სრულებით თვითნებურად შეარჩია ერთ-ერთი – მიუხედავად იმისა, რომ არანაირი მითითება იმაზე, რომ სწორედ ეს მოხსენება იყო მართალი, არ არსებობდა (იხ. ზემოთ კერძო ექსპერტის დასკვნის მნიშვნელობასთან დაკავშირებით) – და დაუდო ის საკუთარ გადაწყვეტილებას საფუძვლად, წარმოადგენს უხეშ საპროცესო დარღვევას, რაც კასაციის მიერ ამ გადაწყვეტილების გაუქმების საფუძველი უნდა გახდეს.

VI. თავდებობის ხელშეკრულების უკანასკნელ ფურცელზე არსებული ხელმოწერის საკმარისობა

პირველი და მეორე ინსტანციების სასამართლოების მიერ შესაძლოა სრულებით არასწორად იყოს დაშვებული ის ფაქტი, რომ მოპასუხის მიერ წარდგენილი წერილობითი თავდებობის ხელშეკრულება მოსარჩელის მიერ ხელმოწერილი არ ყოფილა, მხოლოდ იმაზე დაყრდნობით, რომ პირველ სამ გვერდზე მისი ხელმოწერა არ არსებობდა (რისი საკმარისი მტკიცებულებაც საქმეში არ იყო), მიუხედავად იმისა, რომ უკანასკნელი გვერდი უდავოდ მის მიერ იყო ხელმოწერილი.

სინამდვილეში, ამ შემთხვევაში ეს ოთხივე ფურცელი ქმნიდა დოკუმენტურ ერთიანობას, მოქმედებდა მისი სისრულისა და სისწორის პრეზუმფცია და მხოლოდ უკანასკნელ

გვერდზე ხელმოწერაც საკმარისი იყო მთლიანი ტექსტის, ფორმის დაცვით დადებულ, მხოლოდ ხელშეკრულებად მიჩნევისათვის.

1. წერილობითი ფორმით დადებული ხელშეკრულებისათვის აუცილებელი და საკმარისი დოკუმენტატური ერთიანობა

სკ-ის 63 III მუხლის მიხედვით, წერილობითი ფორმით დადებული გარიგება მოქცეული უნდა იყოს ერთ დოკუმენტში. თუ დოკუმენტი რამდენიმე ფურცლისაგან შედგება, შეცნობადი უნდა იყოს მათი ურთიერთკავშირი;⁸⁰ ეს შეიძლება მოხდეს ამ ფურცლების ერთმანეთთან გადაბმით (მიკერებით, დასტეპლერებით, აკინძვითა და ა. შ.), თუმცა ესეთი მყარი სხეულებრივი ბმა არასავალდებულოა.⁸¹ საკმარისია: ცალკეული ფურცლების პაგინირება; ხელშეკრულების ცალკეული დანაწესების თანმიმდევრული ნუმერაცია; დოკუმენტისათვის ერთიანი გარეგნული იერსახის მიცემა, იმ გარემოებასთან ურთიერთკავშირში, რომ ტექსტი შინაარსობრივად და ლოგიკურად ერთმანეთზე გადაბმულია ან სხვა სანდო ნიშანია სახეზე (მაგ., შინაარსობრივი მითითებები⁸²), საიდანაც გამომდინარეობს, რომ დოკუმენტის ფურცლები ერთმანეთს ეკუთვნის.⁸³

იგივე წესი მოქმედებს იმ შემთხვევებში, როდესაც ხელშეკრულების ერთ-ერთი არსებითი პირობის ნაწილში სხვა დოკუმენტზეა მითითებული. რადგან ესეთი დოკუმენტს მიღმა მითითება (კერძოდ კი სხვა წერილობით დოკუმენტზე) კანონისმიერი წერილობითი ფორმის მოთხოვნებს ვერ პასუხობს, ორივე უნდა შეერთდეს ერთიან დოკუმენტში იმგვარი ფორმით, რომელიც ხაზს გაუსვამდა მათ შორის კავშირს.⁸⁴ ეს შეიძლება მოხდეს სხეულებრივი მიერთებით, თუმცა აქაც საკმარისია სხვა სანდო ნიშნების არსებობა, საიდანაც ამ დოკუმენტებს შორის

⁸⁰ BeckOK BGB/Wendtland, 58. Ed. 1.5.2021, BGB § 126 Rn. 5.

⁸¹ BeckOK BGB/Wendtland, 58. Ed. 1.5.2021, BGB § 126 Rn. 5.

⁸² OLG Koblenz BeckRS 2013, 15655.

⁸³ BGH NJW-RR 2004, 586; BGH NJW 1998, 58 61.

⁸⁴ BeckOK BGB/Wendtland, 58. Ed. 1.5.2021, BGB § 126 Rn. 5.

არსებული ბმა ცალსახად გამომდინარეობს, მაგალითად, თანმიმდევრული და უწყვეტი პაგინირება ან პარაგრაფირება.⁸⁵

2. ხელმოწერა

წერილობითი ფორმის დასაცავად აუცილებელია ხელშეკრულების მხარეებმა მას პირადად მოაწერონ ხელი. ხელმოწერა დოკუმენტის ტექსტს სივრცულად უნდა „კეტავდეს“,⁸⁶ ანუ იყოს დოკუმენტის ბოლოში განთავსებული. რამდენიმეფურცლიანი დოკუმენტის შემთხვევაში ის უნდა იყოს უკანასკნელი ფურცლის ბოლოში მოთავსებული.⁸⁷

3. სისწორისა და სისრულის პრეზუმფცია და მტკიცების ტვირთი

თუ ფორმასავალდებულო გარიგება ზემოთ აღწერილი წესების მიხედვით შედგენილი და დაფიქსირებულია დოკუმენტში, ეს დოკუმენტი წარმოშობს მისი შინაარსის სისრულისა და სისწორის პრეზუმფციას.⁸⁸ ერთი მხარის მიერ დოკუმენტის წარმოდგენის შემდეგ, იმ გარემოებების, მტკიცების ტვირთი, რომლებიც აქარწყლებენ ამ სისწორის პრეზუმფციას, მეორე მხარეს ეკისრება.⁸⁹ მოცემულ შემთხვევაში სასამართლომ ეს წესი უხეშად დაარღვია, მიიჩნია რა, რომ მოპასუხეს წინასწარ უნდა მოემზადებინა საექსპერტო დასკვნა იმასთან დაკავშირებით, რომ ხელშეკრულებები ნამდვილი იყო.

ხსენებული პრეზუმფციის გაქარწყლება, ზოგადად, შეიძლება მაშინ, თუ მეორე მხარე წარმოადგენს მტკიცებულებებს იმისა, რომ ხელმოწერა ყალბია ან მხარეებმა გააკეთეს დამატებითი დათქმები, რომელიც დოკუმენტში არ არის ასახული.⁹⁰ თუმცა მტკიცების თამასა ამ შემთხვევაში ძალზე მაღლაა აწეული, განსაკუ-

თრებით მაშინ, როდესაც ისეთი ხელშეკრულების გაუქმებას ეხება საქმე, რომელსაც მნიშვნელოვანი ეკონომიკური შედეგები შეიძლება მოყვეს.⁹¹

ამგვარად, მოპასუხეს ხელთ ჰქონდა ფორმასავალდებულოების წესების სრული დაცვით (დოკუმენტაციური ერთიანობა – გვერდების ნუმერაცია, ხელშეკრულების ნომერი თითოეულ გვერდზე, შინაარსობრივი და ლოგიკური ბმა) შედგენილი თავდებობის ხელშეკრულება, რომელიც განაპირობებს მისი სისრულისა და სისწორის პრეზუმფციას. მისი გაქარწყლება, მხოლოდ იმაზე მითითებით, რომ პირველ სამ გვერდზე გაკეთებული ხელმოწერა მოსარჩელეს არ ეკუთვნის, შეუძლებელია. საქმე ისაა რომ, თავდებობის პირველ სამ გვერდზე გაკეთებული ხელმოწერა გაყალბებულიც რომ იყოს, უკანასკნელ ფურცელზე არსებული ხელმოწერა, დოკუმენტის ერთიანობის პრინციპიდან გამომდინარე, მაინც საკმარისია მთლიანი ხელშეკრულების ნამდვილობისათვის. ამ სამ გვერდზე ხელმოწერა საერთოდ რომ არ არსებულიყო ან მოსარჩელეს რაიმე უცნაური სურათი მიეხატა წინა გვერდებზე, ეს ხელშეკრულების ნამდვილობას ხელს ვერ შეუშლიდა.

თუ მოსარჩელეს სურდა დაემტკიცებინა ხელშეკრულების ბათილობა, მას უნდა მიეთითებინა და ემტკიცებინა არა ის, რომ პირველ სამ გვერდზე ხელი არ მოუწერია, არამედ, პირველ რიგში, გაექარწყლებინა დოკუმენტის ერთიანობის პრეზუმფცია. ამის დასამტკიცებლად კი მხოლოდ ჰერზე მითითება, რომ პირველი სამი ფურცელი ბოლო გვერდს „ამოაკრეს“, არ კმარა, რადგან ეს ვერ ჩაითლება ფაქტებზე დაყრდნობით მტკიცებად. ფაქტებზე დაყრდნობით მტკიცება სახეზე იქნებოდა მაშინ, მოსარჩელეს რომ წარედგინა (მასთან არსებული ასლიდან) ის სამი ფურცელი, რომელიც, მისი მტკიცებით, რეალურად ქმნიდა დოკუმენტაციურ ერთიანობას მეოთხე ფურცელთან ერთად, ან, სულ მცირე, აღწერა სასამართლოსათვის, თუ რა ეწერა ამ სამ ფურცელზე, ჩაეტარებინა ექსპერტიზა იმასთან დაკავშირებით მოხდა თუ

⁸⁵ BGH NJW 2002, 1249; Lindner-Figura, NJW 1998, 732.

⁸⁶ BGH NJWR 2021, 13; BGH NJOZ 2012, 927; BGH NJW 1994, 2300.

⁸⁷ BeckOK BGB/Wendtland, 58. Ed. 1.5.2021, BGB § 126 Rn. 6.

⁸⁸ BGH NJW 2002, 3164 f.; BGH NJW 1991, 1751; BGH NJW-RR 1989, 1324; BGH NJW 1980, 1681.

⁸⁹ OLG Brandenburg BeckRS 2012, 21918.

⁹⁰ BGH NJW 1989, 898; BeckOK BGB/Wendtland, 58. Ed. 1.5.2021, BGB § 125 Rn. 33.

⁹¹ BeckOK BGB/Wendtland, 58. Ed. 1.5.2021, BGB § 125 Rn. 33; OLG Brandenburg BeckRS 2012, 21918; KG MDR 2003, 79.

არა ამ ფურცლების განცალკევება და შემდეგ მათი თავიდან აკინძვა (რისი გაკეთებაც უმართივესი იყო). ამის გარეშე, მისი მონაყოლი არადასაბუთებადია (*unschlüssig*), უკუგდებულ უნდა იქნეს და რჩება მოცემულობა, რომ მოპასუხის სასარგებლოდ მოქმედებს დოკუმენტის სისწორის პრეზუმფცია, ხოლო მოსარჩელის მტკიცება კი თეორიულადაც ვერ აქარწყლებს მას, რის გამოც ხელშეკრულება ფორმის

დაცვით დადებულად და ნამდვილად უნდა ჩაითვალოს.

საბოლოო შედეგი: ამგვარად, პირველი და მეორე ინსტანციის სასამართლოების მიერ საქმე განხილულია უხეში საპროცესო დარღვევებით, რაც მათ მიერ მიღებული გადაწყვეტილების გაუქმების საფუძველია, რის შემდეგაც მოსარჩელის თავდაპირველი მოთხოვნა უნდა დაერჩეს განუხილველი.